

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНІХ РЯТІВНИКІВ

Досліджено проблему психологічних умов формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників. Здійснено теоретико-методологічний аналіз сучасних підходів до дослідження професійної самосвідомості, розроблено теоретичну модель структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції, визначено її структурно-змістові компоненти, на репрезентативній вибірці проведено їх емпіричне дослідження. Доведено ефективність авторської програми формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників.

Ключові слова: професійна самосвідомість, професійна Я-концепція, образ Я, самооцінка, професійна підготовка майбутніх рятівників, професійно важливі якості.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлено тим, що Я-концепція є основою досягнення високого рівня професіоналізму та важливим особистісним ресурсом у професійному становленні фахівців, зокрема у представників тих професій, які пов'язані з особливими умовами та характеризуються впливом значної кількості стресогенних чинників. Професійна діяльність рятівника – одна з найскладніших, адже не тільки протікає в умовах постійного ризику, але й водночас належить до типу «людина – людина», тобто включена до складної взаємодії з іншими людьми.

З огляду на це професійна підготовка рятівників вимагає накопичення курсантами знань та уявлень про екстремальну ситуацію й особливості адаптації до неї, здобуття досвіду саморегуляції в умовах небезпеки, формування професійних якостей, релевантних вимогам професії. Недостатній розвиток останніх пов'язаний із ризиком появи психосоматичних порушень, професійною деформацією та вигоранням, зниженням ефективності виконання діяльності. Професійна Я-концепція забезпечує не тільки усвідомлення вимог та специфіки конкретної професійної діяльності, а й сприяє ефективній саморегуляції, саморозвитку та самореалізації в професії.

Стан дослідження. Професійну Я-концепцію досліджували у працях, присвячених особистісному зростанню, С. Д. Максименко, І. Д. Пасічник, М. І. Томчук, М. В. Савчин, В. П. Москалець, Н. І. Жигайло та інші, професіоналізму особистості, – В. В. Буткевич, Є. О. Клімов, А. К. Маркова, Н. І. Жигайло, професійному становлен-

ню – Е. Ф. Зеєр, Р. В. Каламаж, О. М. Кокун, професійному самовизначенню – М. С. Пряжников, Т. В. Кудрявцев; у галузі військової психології – М. М. Козяр, М. Й. Варій, Ю. О. Овчаренко, М. І. Томчук та інші, економічної психології – І. Д. Пасічник. Особливості професійної Я-концепції простежено у представників різних професій – вчителів, юристів, державних службовців, психологів тощо, водночас за межами уваги науковців досі залишається системний аналіз психологічних умов формування професійної Я-концепції майбутніх рятувальників упродовж їхнього навчання у ВНЗ.

Автори численних досліджень (А. О. Деркач, Є. О. Клімов, В. М. Крайнюк, М. С. Корольчук, А. К. Маркова, К. К. Платонов, М. С. Пряжников, О. П. Санникова, В. Д. Шадриков та ін.) переконливо доводять залежність професіоналізації від рівня розвитку якостей особистості, що відповідають вимогам виконуваної діяльності. Професійно важливі риси вважають як передумовою, так і новоутворенням професійної діяльності (А. К. Маркова). Отож небезпідставними є висновки дослідників щодо можливості та доцільності їхнього формування саме під час професійного навчання.

Виклад основного матеріалу. Наукові підходи до розуміння структури професійної Я-концепції вирізняються багатогранністю. На основі їх аналізу та узагальнення варто розглянути професійну Я-концепцію майбутніх рятувальників як складне особистісне утворення, що інтегрує в собі професіоналізм діяльності та особистісні цінності працівників служби порятунку, забезпечує професійне самовизначення, сприяє розвитку і вдосконаленню професійно значущих якостей.

Особливостями професійної діяльності пожежників-рятувальників вважаються: виконання професійного завдання у незвичайних умовах, здебільшого небезпечних для життя і здоров'я; несприятливий вплив фізичних і хімічних чинників; висока «ціна» діяльності, прийнятих рішень; підвищена відповідальність за порятунок людей, матеріальних цінностей, локалізацію та ліквідацію надзвичайної ситуації; дефіцит часу на усвідомлення інформації, яка надходить, необхідність миттєвого ухвалення рішення та виконання професійних дій; складна динаміка функціональних станів, високий рівень нервово-психічної напруги; можливість виникнення паніки, метушні, які створюють і постраждали, і сторонні особи; виникнення аварійних ситуацій, загроза вибуху та руйнування конструкцій палаючих об'єктів тощо.

Нами запропоновано теоретичну модель структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції майбутніх рятувальників (рис.). У ній виокремлено когнітивний, емоційно-оцінний, мотиваційний,

поведінковий та духовно-ціннісний компоненти, які є взаємозалежними. Зокрема, когнітивний компонент охоплює: уявлення про себе як професіонала, про свою професію, професійну спільноту, ідеального професіонала-рятівника, власні професійно важливі якості, пізнавальні психічні процеси, психічні й фізичні якості. Емоційно-оцінний компонент вміщає в себе самооцінку та самоствавлення. До поведінкового компонента належать: стратегії подолання стресових ситуацій, почуття обов'язку, готовність до ризику, стресостійкість. Мотиваційний компонент включає мотивацію вибору професії та професійну мотивацію на службу. Духовно-ціннісний компонент передбачає моральність, духовні цінності, емпатійність, альтруїзм, віру в Бога тощо.

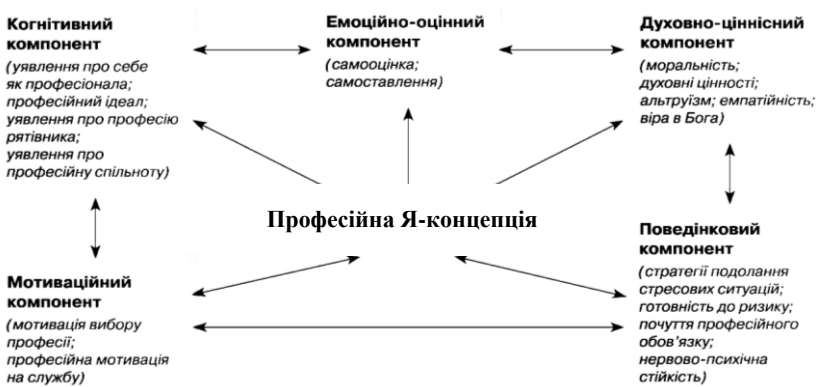

Рис. Теоретична модель структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції рятівника

Безумовно, духовні цінності у житті рятівників виконують важливу ціннісно-регулятивну функцію, визначають духовно-ціннісне ставлення до людей, предметів і явищ. Виходячи з поглядів на духовність, які представляють у психологічній літературі вітчизняні науковці (С. Д. Максименко, М. В. Савчин, Н. І. Жигайло, В. Ф. Моргун, В. М. Жуковський, О. В. Матласевич, Н. М. Савелюк та ін.), «Я-духовне» обумовлює неперервний професійний розвиток особистості, оскільки передбачає суб'єкт-суб'єктне спілкування, поглиблену рефлексію, зміну ставлення до іншої людини, розуміння потенційної незавершеності, відкритості процесу реалізації себе; пробуджує почуття співпереживання, співдопомоги, віру в себе та виконання своєї місії як рятівника.

Становлення духовно-ціннісного компонента професійної Я-концепції майбутнього рятівника пов'язане з надбанням духовних

цінностей, спрямованостей, ідеалів; формуванням провідних пріоритетів особистості; обґрунтуванням системи цінностей, що мають стати стрижневими у житті, виступати на передній план усього процесу професіоналізації.

Психологічними механізмами формування професійної Я-концепції курсантів є: наслідування поведінки офіцерів, рефлексія, самоствавлення, духовне становлення, саморегуляція нормативно-ціннісного ставлення до інших, самооцінювання. Зокрема, механізм наслідування як прийняття моральних норм полягає у відтворенні суб'єктом у деякому перетвореному вигляді певних професійних рис, манер, дій, учинків, позицій офіцерів та викладачів. Рефлексія полягає в осмисленні та переосмисленні різних аспектів Я-реального, Я-дзеркального, Я-ідеального, що відображають нові ціннісні знання про самого себе з погляду належного й ціннісного особистісних змістів. Самоствавлення курсанта проявляється у тому, як він позиціонує себе порівняно з іншою людиною, котрій притаманні протилежні професійні ознаки: сумлінний чи несумлінний, відповідальний чи безвідповідальний, доброзичливий чи недоброзичливий. Саморегуляція слугує здатністю довільно, за внутрішніми переконаннями керувати власними діями і вчинками, організовувати професійну діяльність.

Емпіричне дослідження професійної Я-концепції майбутніх рятувальників здійснено на базі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (2012–2015 рр.). В експерименті брали участь 228 курсантів.

Загальна стратегія та конкретні шляхи емпіричного вивчення досліджуваної проблеми розгорталися відповідно до запропонованої теоретичної моделі структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції майбутніх рятувальників. Зокрема, під час дослідження когнітивного компонента професійної Я-концепції майбутніх рятувальників комплексно продіагностовано попередньо сформовані уявлення щодо майбутньої професії та визначення професійних якостей рятувальників.

Результати аналізу відповідей на поставлені запитання авторської анкети засвідчили, що курсанти недостатньо володіють знаннями про майбутній фах: 16,8% респондентів обрали професію внаслідок впливу інших людей, а не завдяки власному покликанню. Визначаючи професійні якості рятувальника, 53,6% досліджуваних вказали на рішучість як головну рису професіонала; решта респондентів розподілилась у відповідях, де одні (22,5%) вважали, що важливими є лідерські задатки, а інші перевагу надавали почуттю обов'язку. Помітне розмаїття курсанти продемонстрували і в значенні «курсантського життя». Зокрема, 43,6% осіб прагнуть перевірити власні сили та можливості,

тоді як для 25,7% респондентів – це можливість знайти друзів, а 30,7% курсантів мріють стати офіцерами.

У професійній діяльності рятівників суттєву роль відіграє здатність до збереження рівня усвідомленої саморегуляції досягнення цілей у різних за напругою ситуаціях. Екстремальні випадки можуть провокувати сплески темпераменту у фахівців більшою мірою, ніж ситуації з нижчою напругою, що може призводити до зниження успішності дій рятівників. За допомогою методики «Особистісний опитувальник» з'ясовано, що для 47,8% респондентів характерний сангвінічний тип темпераменту, у 30,3% переважає флегматичний тип; 13,6% є холериками, а 8,3% – меланхоліками. Стосовно шкали «інтроверсія – екстраверсія», то переважає кількість амбівертів (51,8%), інша частка розподілилась між інтровертами (13,1%) та екстравертами (35,1%).

Наступним кроком констатувального дослідження стало вивчення мотиваційного компонента професійної Я-концепції майбутніх рятівників із застосуванням методики «Професійна мотивація на службу» та авторської анкети. З'ясовано, що матеріальне забезпечення у майбутньому було метою вступу до ВНЗ для 23,2% осіб, що засвідчує: матеріальне становище є вагомим мотивом до діяльності майбутніх рятівників. 33,9% курсантів за мету мають мрію працювати рятівником; сьогодні вони впевнено йдуть до неї, хоча визнають, що на шляху до її досягнення трапляються різні перепони. На основі цього можемо дійти висновку, що ці курсанти свідомо обрали власну професію та відповідний навчальний заклад.

За допомогою методики «Професійна мотивація на службу» з'ясовано, що у курсантів переважає адекватний тип професійної мотивації (60,9%). Також виявлено 12,3% осіб, у яких домінує ситуативний тип мотивації, пов'язаний із престижем професії. Водночас є курсанти із компенсаційним типом (9,3%), у решти переважає конформістський тип мотивації.

Для дослідження емоційно-оцінного компонента професійної Я-концепції визначено рівень самооцінки курсантів та самооцінку власних психічних станів. Отримані дані за методикою «Самооцінка та рівень домагань» засвідчили, що у 58,4% респондентів самооцінка завищена, 11,9% осіб притаманна висока самооцінка та 21,8% – середня. З низькою самооцінкою зафіксовано 7,9% курсантів.

Результати дослідження самооцінки психічних станів виявили, що високий рівень тривожності характерний для 2,2% досліджуваних; 22,8% притаманний середній рівень, а низький рівень переважає у 75%. Щодо агресивності, то для більшості осіб (53,1%) властивий

середній її рівень; 38,6% курсантів не агресивні, проте 8,3% досліджуваних є доволі агресивними. Ригідність у 51,8% курсантів є на низькому рівні, у 47,8% осіб – на середньому, а у 0,4% – на високому рівні.

Дослідження поведінкового компонента передбачало оцінку рівня готовності до ризику, нервово-психічної стійкості та стратегій подолання стресогенних ситуацій. З'ясовано, що у значної кількості осіб (62,2%) переважає середній рівень готовності до ризику, а високий – лише у 14,8% майбутніх рятувальників. За допомогою методики «SACS» С. Хоббфола виявлено, що найпродуктивніша стратегія подолання стресогенних ситуацій притаманна 15,8% студентів. Значна кількість курсантів має просоціальну стратегію подолання стресових ситуацій (59,2%), а 8,7% респондентів надають перевагу пасивній поведінці. Імпульсивна поведінка характерна для 2,2% курсантів, а маніпулятивні дії переважають у 5,3% осіб.

Результати діагностики нервово-психічної стійкості курсантів за методикою «Прогноз» засвідчили, що у респондентів переважає нормальний (47,4%) та задовільний (46,5%) рівні нервово-психічної стійкості. Із високим рівнем виявлено лише 2,6% осіб, решта – 3,5% – із низьким рівнем.

Для дослідження духовно-ціннісного компонента продіагностовано ціннісні орієнтації та рівень емпатійності майбутніх рятувальників (табл. 1). Завдяки методиці М. Рокича «Ціннісні орієнтації» визначено такі пріоритети цінностей: «сім'я» – 46,49% досліджуваних; «здоров'я» – 32,02% респондентів; «матеріальне забезпечення» – 12,28%; «професія» як головна цінність – 9,21% опитаних.

Таблиця 1

Показники духовно-ціннісного компонента професійної Я-концепції майбутніх рятувальників

Шкали	%, n = 228
Ціннісні орієнтації	
Сім'я	46,49
Здоров'я	32,02
Матеріальне забезпечення	12,28
Професія	9,21
Рівні емпатії	
Високий рівень	19,37
Середній рівень	54,66
Низький рівень	25,97

За допомогою методики В. В. Бойко, призначеної для оцінки уміння співпереживати і розуміти думки й почуття іншого, визначено рівні емпатії майбутніх рятівників. Так, високий рівень емпатії характерний для 19,73% курсантів, переважаючим рівнем є середній – 54,66%, решта респондентів – із низьким рівнем емпатії 25,97%.

Отже, отримані результати засвідчують, що 35,97% курсантів не вміють проявляти свою емпатійність. У структурі ціннісних орієнтацій досліджуваних превалюють цінності приватного життя та матеріального забезпечення, що, найімовірніше, спричинено матеріальною залежністю від старшого покоління та бажанням зміцнитися як самостійна і незалежна особистість. Питання матеріального достатку, фізичного задоволення витісняють духовні потреби і запити. Отже, духовно-ціннісний компонент професійної Я-концепції курсантів недостатньо сформований.

З метою виявлення ефективних умов та засобів формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників нами проведено формувальний експеримент, змістом якого було створення та апробація програми формування професійної Я-концепції курсантів шляхом активізації процесів самопізнання, самоаналізу, особистісного саморозвитку, формування уявлень про себе як професіонала, розвитку когнітивного, емоційно-оцінного, мотиваційного, духовно-ціннісного та поведінкового компонентів професійної Я-концепції загалом. Під час здійснення формувального впливу в експериментальній групі вдалося створити психологічні умови для формування професійної Я-концепції курсантів, визначені на основі результатів теоретичного та емпіричного аналізу.

Запропонована нами програма формування професійної Я-концепції передбачала: тренінг «Формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників», спеціальну організацію занять з курсу «Екстремальна психологія» з використанням активних методів навчання; індивідуальні та групові бесіди, лекції, диспути, участь у конференціях, відповідну організацію позанавчального часу курсантів, актуалізацію їхніх духовних цінностей. У запропонованій програмі використано активні соціально-психологічні методи, а також основні психолого-педагогічні засоби «Програми розвитку духовності студентів» (Н. І. Жигайло).

Головна мета тренінгу – створення психологічних умов для формування професійної Я-концепції курсантів з метою досягти їхнього саморозкриття; підвести до розуміння складових Я-концепції; розширити самопізнання, допомогти виявити сильні сторони, вплинути на духовний саморозвиток і професійні якості майбутніх рятівників;

сформувати мотивацію до особистісного та професійного самовдосконалення, самореалізації у професії; задіяти навички активного спілкування, забезпечити розвиток комунікативних умінь; підвищити рівень готовності до ризику.

Структура програми тренінгу налічувала такі змістові блоки: I – початковий блок (надання інформації про Я-концепцію особистості; проведення процедури знайомства; сприяння згуртованості курсантського колективу; формування когнітивного та мотиваційного компонентів структури професійної Я-концепції майбутніх рятувників); II – основна частина: формування емоційно-оцінного та духовно-ціннісного компонента професійної Я-концепції майбутніх рятувників (реалізація адекватної самооцінки, духовних цінностей, навичок рефлексії, емпатії); III – завершальна частина: формування поведінкового компонента (побудова стратегій власного життя та професійної діяльності, усвідомлення себе у ролі рятувника, практичне закріплення відповідних навичок).

Для перевірки ефективності розробленої програми було сформовано дві групи – експериментальну (30 осіб) та контрольну (30 осіб). На початку експерименту в контрольній та експериментальній групах статистичних відмінностей не виявлено. Отже, експериментально-дослідницькою роботою було охоплено 60 курсантів IV курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Якісно-кількісну оцінку ефективності впровадження програми здійснено шляхом порівняльного аналізу із результатами досліджуваних контрольної та експериментальної груп за допомогою методів первинної та вторинної математичної статистики.

З метою виявлення ймовірних змін особистісних уявлень щодо майбутньої професії та визначення професійних якостей рятувників (дослідження когнітивного компонента) під час повторного опитування за авторською анкетною в експериментальній групі з'ясовано: 66,67% курсантів вважають, що рятувник – це їхнє покликання, вони впевнено йдуть до своєї мети та визнають, що стикаються з різними труднощами на шляху до досягнення цілі; 83,3% осіб усвідомили, що курсантське життя дає змогу стати справжнім офіцером, пройти період випробувань від першокурсника до офіцера (зазначимо, що на етапі констатації дослідження цей показник був значно нижчим).

Ефективною оцінкою успішної діяльності 93,3% майбутніх рятувників обрали вдалий порятунок людей. Отже, програма «Формування професійної Я-концепції» помітно вплинула не тільки на професійно зорієнтовані уявлення та знання майбутніх фахівців, а й на їхні реальні поведінкові настанови.

Після реалізації формувальної програми в експериментальній групі збільшилось число досліджуваних з адекватною самооцінкою. Це підтверджує багатofункціональний критерій Фішера ϕ ($\phi = 1,71$, $p \leq 0,05$), що відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати рівня самооцінки у курсантів контрольної та експериментальної груп (у %)

Рівень самооцінки	Контрольна група (n = 30)	Експериментальна група (n = 30)
Дуже високий	26,7	13,3
Високий	36,7	40
Середній	23,3	40
Низький	13,3	6,7

У результаті дослідження мотиваційного компонента після формувального впливу також виявлено зміни в Е-групі (табл. 3). Кількість курсантів Е-групи з адекватним рівнем мотивації збільшилась на 50%, в К-групі – на 3,3%. Статистичну значущість підтвердив багатofункціональний критерій Фішера ϕ ($\phi = 3,47$, $p \leq 0,01$).

Таблиця 3

Тип професійної мотивації курсантів (у %)

Шкали	Контрольна група, n = 30			Експериментальна група, n = 30		
	до експерименту	після експерименту	зміни	до експерименту	після експерименту	зміни
Адекватний	26,7	23,3	-3,4	30	73,3	+43,3
Компенсаційний	16,7	20	+3,3	13,3	6,7	-6,7
Конформістський	10	10	0	10	3,3	-6,7
Кримінальний	13,3	10	-3,3	13,3	3,3	-10
Ситуац. 1 (роман. привабл. професії)	13,3	16,7	+3,4	16,7	6,7	-16,7
Ситуац. 2 (престиж проф.)	20	20	0	16,7	6,7	-10

Завдяки реалізації формувальних впливів виявлено збільшення кількості курсантів середнього та високого рівнів готовності до ризику в Е-групі, що підтверджує багатофункціональний критерій Фішера ϕ ($\phi = 2,64$, $p \leq 0,01$) (табл. 4).

Таблиця 4

Показники рівня готовності до ризику курсантів у контрольній та експериментальній групах (у %)

Рівень	Контрольна група (n = 30)		Зміни	Експериментальна група (n = 30)		Зміни
	до експерименту	після експерименту		до експерименту	після експерименту	
Високий	16,7	23,3	+ 6,6	20	26,7	+ 6,7
Середній	43,3	46,7	+ 3,4	43,3	60	+ 16,7
Низький	26,7	30	+ 3,3	36,7	6,7	- 30

Результати повторної діагностики засвідчують, що в Е-групі з'явилися курсанти із вираженим високим та нормальним рівнями нервово-психічної стійкості. Статистичну значущість підтвердив багатофункціональний критерій Фішера ϕ ($\phi = 3,26$, $p \leq 0,01$) та критерій χ^2 -квдрат ($\chi^2 = 11,97$, $p \leq 0,01$).

В Е-групі відбулися зміни показників стратегій подолання стресових ситуацій, зокрема асертивні дії, пошук соціальних контактів та соціальної підтримки. Багатофункціональний критерій Фішера ϕ підтверджує статистичну значущість відмінностей у змінах в контрольній та експериментальній групах ($\phi = 2,95$, $p \leq 0,01$). Отримані результати (табл. 5) засвідчують також зміни духовно-ціннісного компонента в Е-групі після проведення формувального впливу ($\phi = 4,67$, $p \leq 0,01$).

Таблиця 5

Показники змін у духовно-ціннісному компоненті професійної Я-концепції курсантів (у %)

Рівень	Контрольна група (n = 30)		Зміни	Експериментальна група (n = 30)		Зміни
	до експерименту	після експерименту		до експерименту	після експерименту	
Високий	23,3	23,3	0	20	76,7	+56,7
Середній	60	63,3	+3,3	56,7	20	-36,7
Низький	16,7	13,3	-3,4	23,3	3,3	-20

Аналізуючи результати дослідження після формуального впливу, можна дійти висновку, що апробована програма, спрямована на формування професійної Я-концепції майбутніх рятувальників, суттєво сприяє: позитивній динаміці та розширенню знань курсантів щодо власної Я-концепції, професійних якостей; адекватному усвідомленню значущості майбутньої професії і професійної мотивації; зміні власної самооцінки та рівню домагань, посиленню прагнення у майбутніх фахівців духовно зростати та вдосконалюватись; бажанню досягати поставлених цілей; становленню здатності до переосмислення власної готовності до екстремальних ситуацій, вибору нових стратегій і тактик під час подолання стресогенних ситуацій.

Висновки. Виконаний експеримент дає змогу визначити психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятувальників, це: а) актуалізація механізмів наслідування поведінки офіцерів, рефлексії, самоставлення, духовного становлення, саморегуляції нормативно-ціннісного ставлення до інших та самооцінювання; б) забезпечення розвитку когнітивного, емоційно-оцінного, мотиваційного, духовно-ціннісного та поведінкового компонентів професійної Я-концепції; в) досягнення рівнів сформованості окремих складових професійної Я-концепції; г) врахування індивідуальних особливостей професійної Я-концепції курсантів.

Процес формування професійної Я-концепції не завершується в юності, а продовжується протягом цілого життя, що потребує розробки проекту сприяння професійному розвитку рятувальника упродовж різних вікових періодів. У **перспективі** подальші **дослідження** з психології професійної Я-концепції передбачають: зосередження на суперечливості аспектів взаємодії особистості, яка розвивається, і соціального середовища; розробку й теоретичне обґрунтування програм розвитку професійної Я-концепції рятувальників із різним досвідом роботи та їхню апробацію в експерименті.

1. Боришевський М. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості / М. Боришевський. – К., 2000. – 76 с.

2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібник / Г. П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.

3. Жигайло Н. І. Психологія духовного становлення особистості майбутнього фахівця: монографія / Н. І. Жигайло. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 336 с.

4. Максименко С. Д. Основи генетичної психології / С. Д. Максименко. – К.: НПУ «Перспектива», 1998. – 320 с.

5. Москалець В. П. Психологія релігії: посібник / В. П. Москалець. – К.: Академвидав, 2004. – 240 с.
6. Савчин М. В. Духовний потенціал людини: монографія / М. В. Савчин. – Івано-Франківськ, 2001. – 202 с.
7. Шибрук О. В. Проблема феномена та структури Я-концепції особистості в контексті поглядів вітчизняних та зарубіжних дослідників / Н. І. Жигайло, О. В. Шибрук // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Вип. 26. – Острого: В-во НУ «Острозька академія», 2014. –168 с.

Жигайло Н. И., Стельмах А. В. Формирование профессиональной Я-концепции будущих спасателей

Исследована проблема психологических условий формирования профессиональной Я-концепции будущих спасателей. Осуществлен теоретико-методологический анализ современных подходов к исследованию профессионального самосознания, разработана теоретическая модель структурно-содержательных компонентов профессиональной Я-концепции, определены ее структурно-содержательные компоненты, на репрезентативной выборке проведено их эмпирическое исследование. Доказана эффективность авторской программы формирования профессиональной Я-концепции будущих спасателей.

Ключевые слова: профессиональное самосознание, профессиональная Я-концепция, образ Я, самооценка, профессиональная подготовка будущих спасателей, профессионально важные качества.

Zhyhaylo N. I., Stelmah O. B. Conditional psychology of forming professional self-concept future rescue workers

In article the problem of psychological conditions of forming professional self-conception future rescue workers is discovered. Also the methodological basics of investigations, using analysis, correlation and synthesis the plans like: peculiarity, specificity and demands for extraordinary behavior to cadets personality and professionally important qualities of future workers; psychological peculiarities study-trading activity of subject is explored.

We accomplished the theoretically-methodological analysis of modern modes for discovering professional self-consciousness and professional self-concept of future experts. The theoretical model of structural and semantic components of professional self-conception for future rescue workers is elaborated too. We determined the components of professional self-conception structure: cognitive, motivation, emotionally-estimated, behavioural and spiritually-valued, their empirical experiment on representative sample was organized.

Developed and tested authoring program to form professional self-concept for future saviors. The program included consideration of psychological conditions for the formation of professional self-concept, including cognitive, emotional evaluation, motivational, spiritual values and behavioral components. The main means of formation of professional self-concept selected socio-psychological training. Consequently, comparative analysis of the results of double psychodiagnostuvannya partic-

ipants (before and after mold exposure) revealed positive dynamics of structural and semantic components of professional self-concept for future saviors. It was found that statistically significant changes observed in the students ideas on reevaluation of future trade and development of professional motivation, the formation of an adequate self-esteem and spirituality cadets raising willingness to take risks.

It was found also that the psychological conditions of formation of professional Self-concept for future rescuers are: updating the mechanisms of formation consciousness; ensuring all components of professional self-concept; taking into account the individual characteristics of students; promotion of awareness of students in a positive professional image; taking into account the age characteristics of students and social situation during training in the military establishment.

Key words: *profecional self-consciousness, professional self-concept, im-age Me, self-confidence, profecional preparing of future rescue workers, profes-sionally important qualities.*

Стаття надійшла 28 квітня 2016 р.

УДК 342.98:35.082.3:342.98

З. Р. Кісіль

ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ СЛУЖБОВОЮ КАР'ЄРОЮ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Досліджено проблемні питання вироблення єдиного алгоритму управ-ління службовою кар'єрою працівників Національної поліції України як однієї з детермінант професіоналізації персоналу. Виокремлено напрямки оптимізації проходження служби, професійного зростання правоохоронців. Заналізовано детермінанти створення технології управління службовою кар'єрою поліцей-ських у контексті адміністративної реформи і розвитку сучасної системи МВС України, інституту державної служби, в яких реалізується правовий, посадовий і соціальний статуси працівників ОВС.

Ключові слова: *концепція, реформування, проходження державної служби в Національній поліції України, кадрова політика, ротація, реструк-туризація та модернізація правоохоронної діяльності.*

Постановка проблеми. Становлення демократичної, правової держави прямо пропорційно залежить від динамізму підвищення професійного, морального, етичного рівнів державних службовців, їх прагнення до професійного зростання та просування ієрархічною драбиною. Питанням кадрової політики, управління плануванням та професіогенезу працівників ОВС України приділено достатньо уваги